

Universitätsbibliothek Wuppertal

Omnia Divini Platonis Opera

Plato

Basileae, 1551

Dialogus undecimus

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-245](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-245)

manet, actio uero & affectio fuit semper. Ideoq; in libro superiore animam dixit & esse simul & fieri, esseq; imperdibilem: nō tamen eternā, qua lege sunt dij, id est nō omnino manentē. Dixit autē deos, id est angelos manere: nō ex se quidē, sed lege diuina, eos per se mobiles eterne sistente. Ait corpus quoq; imperdibile esse, corpus certe celeste. Fortē uero & clemētale, quatenus & elementorum moles, & materia prima non disperduntur: ex quibus in Politico inquit corpus idem quandoq; diuinitus recreari. Notabis ubi de testamētis loquitur, & personam & rem cuiuslibet ciuis, nō suiipsius esse, sed patrie. Item ubi de orphanorū cura tractatur, animas defunctorū res nostras sentire atq; curare, sentire inquā per corpus celeste atq; aëreum: & curare prae alijs aliā, ad quae uel natura uel habitu, uel diuina prouidētia magis afficiuntur. Praesertim animas quae cum mediā tenuerint uitam, mediā quoq; obtinent regionem. Mediam dico tum situ, tum qualitate. Situ quidem inter caelum & terrā, qualitate uero inter beatitudinem summā extremamq; miseriam. Meminisse namq; oportet in libro superiore fuisse dictum: quemadmodum certae quaedā naturae congrua loca & conuenientes naturas asciscunt, sic animas cum factae ex se tales fuerint aut tales, consequēter pro similitudinis ipsius natura ad gradus sedesq; & similes & similitum transmigrare: ut coelestes quidem factae celestia, terrena uero terrena, aërea aut aërea petant. Profecto cum alia nōnulla circa animas Plato affirmare nō audeat, hucusq; tamē, & hic & in libro de sciētia euidentissime asserit, atq; alibi saepe significat. Unde & ait, cauendū esse pupillos laedere, ne parentum animae nobis iure succenseant. Idemq; in nono, dum ageret de homicidijs, inquit, animas scilicet interfectoꝝ indignari. Huic illud simile, Marianorū animae Syllā sollicitabāt. hinc & tragœdiae furentē Orestem agunt. Animaduertes post hęc ubi de parentū cultu tractatur, honorādas quidem sacratas deorum statuas, non propter se, sed quia deos nobis significant, sed magis honorandos esse parentes, quasi animata deorum simulacra. Addit imprecationes parentū in filios exaudiri à deo, neq; quicquam accidere filijs pestilentius. Audies post multa iterum, quod est ualde Platonicum. Poenis maligni uexantur, non quia fecerunt (nam quod factum est, infectum esse non potest) sed nequid tale posthac fiat: & ut iniustitiam odio tam qui puniuntur, quam qui puniri intelligūt, persequantur, aut saltē minus in simili uitio delinquatur. Praeterea iudicem legumlatoris interpretem esse, iustitiaeq; ministrum. Punit deinde susurrōnes detractoresq;, & qui in ira obiurgant atq; conuitiantur, & qui grauiorē personam mordacibus iocis offendunt, & qui inter iocandum acrius irascuntur. Audies maxime timendam esse diuinam uindictam, si quis in testimonijs iuramentisq; mentitur. Audies deniq; in testimonio atq; iureiurando, ueritatem ipsam per Themidē Iouemq; & Apollinē esse firmandam. Per Themidem quidem significatur ius fasq; & ciuile & sacrum: & apud homines & apud deum, ut intelligat quisquis iurando testificandōq; mentitur, contra ius fasq; humanū, diuinum, contra homines, contra deum grauiorē se peccare. Per Iouem uero, qui nutu omnia concutit, cognoscat: si peccauerit, diuinę potentię ultionē se nequaquam euitaturū. Per Phœbum autem, ne confidat delicta sua, presentia uel praeterita, eum latere posse, qui futura omnia uaticinio praesagit.

DIALOGVS VNDECIMVS DE LEGIBVS VEL DE LEGVM LATIONE.

SEQVITVR ut dicamus de pactis: conuenientemq; ijs ordinem tribuamus. Simplex autem illud sit: ut nec mea quisquam pro uiribus tangat, nec moueat meorum quicq; etiā minimum, nisi mihi persuaserit. Atq; ego idem dum mentis compos fuero, alienis in rebus efficiam. In primis quidem thesaurū cum dicimus quē sibi quisq; & suis deposuit, qui meorū parentū non erat, nec reperire unq; optarim, nec si repererim, moueā: nec ariolis depositū accipere consulentibus credam. nunquā enim mihi tantum pecunia proderit, si accepero, quantū uirtute animi iustitiāq; excellam, si nō accepero. Pro possessione igitur pecunię melior mihi possessio animi iustitia erit, si uirtutem diuinijs praeponerem. Quippe cū bene de multis dicat: quae immobilia sunt, mouēda nō esse: perpulchre etiā de hoc uno dicitur. Sed uulgatae quoq; de his rebus famae credendū est, generationi hęc liberorum non conferre. Siquis uero de liberis nō curet, legisq; latorem negligat: ac ideo quae nec ipse, nec suorum aliquis deposuit, eo inuito qui deposuit, auferat: is legem illam optimam & simplicissimā aspernatur, quam generosus uir promulgauit, qui dixit, Quae non deposuisti, ne tollas. Quid ergo hunc pati oportet, qui hos duos legislatores despexerit, quodq; ipse non deposuit, sustulit: nec paruū quiddā quod abstulit, sed magnus thesaurus fuerit? Quae poena huic à dijs debeat, deus quidem ipse nouit. Quae uero ab hominibus, declarabimus. Qui primus uiderit, iudicibus indicet. Ac si in urbe delictum est, aedilibus: sin uero in agro, agrorum curatoribus eorumq; principibus: si in foro rerum uenaliū, earundem curatoribus id significet. Req; ita patefacta Delphos ciuitas mittat, &

& quod oraculo dei tam de pecunia quàm de illo qui pecuniam mouit, dictum fuerit, id ciuitas deum secuta confirmet. Et qui fecit iudiciū, si liber fuerit, in uirtutis ueniat opinionē, & contra uitij, si sciens celauerit: si autē seruus fuerit, precio à ciuitate domino eius collaro, liberandus est. Seruus uero qui celauit, morte plectendus. Hanc legem illa deinceps similis de paruis simul & magnis sequitur. Siquis rem suam alicubi uolens, uel contra, reliquerit: nō tangat qui fortē repererit, sed putet deā itineris à lege sibi hæc cōsecrata seruare. Quicumq; uero hac lege spreta, domū hæc suā asportauerit, si seruus sit, & parui precij, à quocunq; obuiā facto, & ultra annos triginta nato uerberibus multis pulse. Si autem liber, illiberalis primo preuaricatorq; habeat, deinde etiā decuplum precij rei illius quam mouit, ei qui reliquit retribuatur. Quādo quis magnum aliquid de suis, uel paruum ab aliquo teneri conqueritur: quod ille habere quidem fatetur, sed eius qui petit esse negat: si res apud magistratus conscripta est secundum legē, uocet ad magistratus qui tenet. Recq; ipsa patefacta, si conscriptum est alterius de aduersarijs rem esse, ille ipse habeat. Quod si neutrius esse, sed absentis cuiusquam inueniatur, qui sufficientem fideiussionem nō dederit, illi se absentis cuius est, rem traditurum, is tantundem deponere cogat. Verum si apud magistratus res qua de agit, conscripta non sit, tunc apud tres inter magistratus seniores usq; ad latam sententiam deponatur: ac si animal est de quo ambigitur, lata sententia qui cecidit causa, magistratibus ipsis impendium alimētorum restituat. Tribus uero diebus id iudiciū absoluitur. Mentis quilibet compos seruū suum honeste ipso usurus, ducat quod uelit, ducat etiam amicorum necessariorum uel nomine, ut fugitiuum restituat in gratiam. Quod si quis aliquē ut seruū ductum ad libertatem uēdicet, dimittat quidem qui duxit: qui uero ita adducit, si tres fideiussores dignos habuerit, sic iure sit ereptus. Aliter si abduxerit uim intulisse uideatur: damnatusq; duplum damni ei restituat, à quo abstulit. Libertum quoq; suum unusquisq; ducere possit, si ab eo non colit, aut si non sufficienter colit. Cultus autem est, primum ut ter domini domum mensibus singulis ueniat: paratumq; ostendat facere quicquid honestum possibileq; sibi sit: deinde ut de matrimonio quicquid domino uideatur, faciat. Nec ei liceat maiores sibi diuitias comparare quàm ille possideat qui liberauit: sed quicquid plus habuerit, domino detur. Libertus autem sicut & peregrini, ultra uiginti annos in ciuitate non maneat: sed post id temporis, bonis suis acceptis abeat: nisi domino quondam suo & magistratibus persuaserit. Si autem liberti & peregrini alicuius bona tertium censum exceperint, trigesimo die postea quàm hoc factum deprehensum uel sit, rebus suis acceptis recedat, nec ulla ipsi ulterius manendi facultas à magistratibus concedatur. Huic legi si quis non obtēperasse condemnatus fuerit, morte plectatur, & bona sua in publicum redigantur. Hæc tribuum iudices cognoscant: nisi prius per uicinos & arbitros, litigantes conciliati fuerint. Siquis animal aut rem aliam suam esse dicit, qui habet, ad eum referat qui uel uendidit, uel legitime sufficienterq; donauit: uel quomodo docunq; aliter ualide firmiterq; tradidit: & ueritas si ad ciuem uel urbis incolam ille retulit, intra triginta dies inueniatur: si autem ad externos, mensibus quinque: quorum medius ille sit mensis in quo ab æstiuo sol circulo ad hyemalem recurrit. Quæcunq; emendo uendendoq; commutantur, in statuto fori loco permutentur, dando accipiendocq; ultro citroq; rem & rei precium illico, nec alicubi alibi. nulla uero emptio uenditioq; ad terminū fiat. Quod si aliter aut in alijs locis permutatio facta fuerit, nullum sit secundum legē de ipsa iudiciū. Sed nec de collatione conuiujsq;, cum nōnulli ad aliquid inter se agendū, pecuniā uel quoduis aliud conferat, iudiciū reddatur. Venditor qui precium rei uenditæ non minus quàm triginta drachmas accepit, decē in ciuitate necessario dies expectet: nec diuersorū eius emptor ignoret. Id uero querelarū redditionumq; legitimarū gratia, quæ in his contingere solent, ita fieri uolumus. Redditio autē legitima à nō legitima ita discernitur. Quando quis seruū uendidit phrenesi, uel calculo, uel stranguria, uel eo morbo quem sacrum appellant, aut alia quauis plurimis occulta & longa & ægre sanabili corporis siue mentis ægritudine laborantem, si medicus aut gymnasticus emit, reddere non liceat. Sed nec etiā quando uenditor emptori cuius ueritatē prædixerit. Si autē artifex aliquis huiusmodi rerum peritus, ignaro & rudi cuiuspiam tale aliquid uendidit, qui emit, citra sex menses in alijs, in morbo uero sacro usq; ad annū integrū reddere possit. Iudiciū uero harum rerum apud medicos agatur, quos communi consensu litigantes elegerint. Et

qui condemnatus fuerit, duplū precij eius quod uendidit emptori persoluat. Quod si imperitus imperito uēdidit, quemadmodū de superioribus dictum est, redditio iudiciumq; fiat: & qui conuictus fuerit, simplex precium deferat. Quando quis homicidā uendidit, si sciens quidem scienti, non reddatur: si nescienti, tunc reddatur quando senserit emptor. Id uero iuniores de legum custodibus quinq; cognoscant. Ac si nō ignorasse inuenietur, emptoris domum primo secundum legem interpretum à piaculis purget: deinde precij triplum illi deponat. Qui nummos pro nummis, aut quęuis animalia, & cætera quęcunq; uelit, commutat, nec afferat nec accipiat adulteratum quicquam, legemq; istam diligenter obseruet. Sed huic quoq; legi, quemadmodum legibus alijs, exordium præponatur. Adulterationem quidem, mendacium, deceptionemq; quasi genus unum putare oportet. In quo sane multorum damnandus est sermo: qui hoc ipso, quādo cunq; opportune fit, recte se uti affirmant. Cumq; occasionē ipsam ubi & quando non determinent, & sibi & alijs hoc uerbo multum officiant. Legis autem lator ita interminatum istud non omittet, sed diligenter pluribus paucioribusue terminis declarabit. Atqui & nunc ita determinetur. Nemo dijs inuocatis mendaciū dicat, aut decipiat, aut adulterare uerbo uel re quicquam audeat, nisi deo uelit odio esse. Cui quidem primum odio est, qui falso iurans, deos paruipendit. Deinde qui coram maioribus se mentitur. Maiores uero alijs præstant: ut seniores communiter iunioribus: parentes natis, uiri mulieribus atq; pueris: principes subditis. Quos reuereri par est, cum in omni principatu, tum uel maxime in ciuili: cuius gratia in hunc sermonem incidimus. Quicunq; enim aliquid in foro adulterat, mentitur certe ac decipit, dijsq; aduocatis aduersus rerū uenaliū curatores eorumq; iura peierat. qua certe in re nec homines ueretur, nec deos colit. Æquum profecto est nomina deorū non facile inquinare, nec ea huc atq; illuc deuoluere: sed omnia quæ ad deos pertinet, pure casteq; seruare. Qui his rationibus non persuadetur, hac lege urgeatur. Qui uendit in foro aliquid, nunquā suæ rei uenalis duo precia dicat: sed quum simplex imposuerit precium, si nō uendiderit, referat: iterum, & eadem die, nec maius, nec minus precium petat. Laus autem rei uenalis & iuramentū longe absit. Eum uero qui hanc legem transgredit, quilibet ciuis non pauciores quā triginta natus annos, cum iurantem audierit, impune uerberibus cædat: quod si non fecerit, legum proditor habeatur. Eum uero qui legi non obtemperauerit, remq; adulteratā uendiderit: quicunq; aduertit, potestq; arguat: & qui coram magistratibus redarguerit, seruus quidem aut inquilinus rem adulteratam secum asportet. Ciuis uero si accusare neglexerit, quasi dijs sustulerit, improbus habeatur: si accusauerit conuiceritq; dijs qui foro præsent, deditet. Huius autem rei qui deprehensus fuerit manifeste uenditor, non solum re ipsa priuetur: uerum etiam tot uerberibus publice cedatur, quot drachmis uendebat, præconis uoce causa cur uerberetur, declarata. Sed uendentium omnem malitiam adulterationesq; ipsi rerum uenaliū curatores custodesq; legum ab hominibus harum rerum peritis diligenter inquirant: & in columna conscriptas in foro proponant, ut planè ex his pateat, quid oportet, et quid nō, uendentes facere. De ædiliū uero legibus satis supra diximus. Et siquid deesse ædilijs legibus uideatur, ædiles ipsi cum legum custodibus habito cōsilio suppleant: deinde in columna primas secundasq; institutiones inscribant. Post adulterationē sequitur ut de cauponatione dicamus: de qua consilium primo & rationem dabimus: legem deinde ponemus. Cauponatio omnis in ciuitate non nocendi gratia: sed contrā omnino naturaliter adinuenta est. Quomodo enim ille non profit, qui rem pecuniariam immoderatam & inæqualem, ad æqualitatem modumq; redigit: Quod nummularius, mercator, mercenarius, & hospitalis diuersorij magister faciūt. hi enim cæteri: huiusmodi, siue honestiores, siue turpiores, indigentiam supplere, rebusq; æqualitatem præbere conantur. Sed consideremus quanam huic rei causa calumniæ sit: & cur honesta non uideatur: ut & si non totum, attamē partem legibus ordinemus. CLIN. Res hæc, ut uidetur, nec exigua est, nec paruā uirtutē postulat. ATH. Quomodo dicis Clinia? Pauci admodum natura homines, & ij quidem optima educatione præditi, quando egestate cupiditateq; rerum aliquarum afficiuntur, ita continere se possunt, ut moderate se gerant: & cum liceat magnam pecuniam capere, modica contenti sint, mediocritatemq; excessui anteponant. Vulgus autē contrā facit omnino. Immoderata enim cupit: et cum mediocriter lucrari liceat, inexplebili lucrī cupiditate ue

xatur. Quocirca omnia genera hominum quæ in cauponatione, mercatura, diuersorioq; uersantur, calumniæ & opprobrio subiacent. Nam si quis, quod absit, neq; fiat unq; : modo cogeret (dicam enim & si dictu ridiculum est) si quis inquam, cogeret optimos ubiq; uiros ad aliquod tēpus diuersorijs præesse, aut cauponari, aut huiusmodi aliquid facere, mulieres quoq; sanctissimas aliqua fati necessitate ad hæc similiter descēdere: cognosce remus plane honesta & approbāda hæc omnia esse. Quippe nisi corrupte fierent, matrū nutricumq; personam gerere non iniuria qui hæc faciunt, putarentur. Nunc uero in desertis locis ad quæ multæ longæq; ducunt uia, cauponandi gratia domos ædificant: optato diuersorio tempestate pullos suscipiunt, & caloribus pressos recreant: deinde non tanquā amicos hospitalib. muneribus donatos remittunt: sed ut inimicos atq; captiuos crudeliter se redimere cogunt, rebusq; omnibus spoliant. Hæc autem cæteraq; huiusmodi in his omnibus turpiter acta, faciunt ut huiusmodi studia quæ indigentibus opem ferūt, calumniæ sint subiecta. Quorum remedium à latore legū excogitandum est. Recte igitur iam olim trito prouerbio dicitur: Arduum esse aduersus duo contrariaq; pugnare. Quem admodum in multis alijs morbis, & in isto contingit. Pugna enim nunc nobis ad duo imminet: diuitias atq; egestatem: quorum alterum hominum animū delicijs mollitiq; corrumpit: alterum doloribus ad impudentiā trudit. Quod igitur remedium in ciuitate prudenter instituta ad pellendum hunc morbum excogitabimus? Dāda est opera primum, ut quā minimo pro uiribus cauponum genere in ciuitate utamur. Deinde his hominibus cauponandi artes cōmendandæ sunt, quibus corruptis nō magnum ciuitas detrimētum incurrat. Tertio inuenienda uia & ratio est, ne facile impudentia atq; illiberalitate illorum hominum animi repleantur. His dictis hæc Magnesiensibus lex de huiusmodi rebus bona fortuna feratur: quorum urbem deus erigens, colli iterum facit. Nullus eorum qui de quadraginta & quinque millibus domorum sunt, caupo mercatorq; nec sponte, nec inuitus fiat: nec priuati cuiusquā fiat minister, qui non ex æquo in eadē sorte sibi respondeat, nisi patris ac matris, aliorūq; genere maiorum cæterorūq; seniorum qui liberi sunt & libere uiuunt. Liberum uero & non liberum, non facile potest legibus exquisite distinguere. Discernatur tamen ab optimatibus: ac odio & amore ipsorum diiudicetur. Eum uero qui illiberali cauponationi in aliqua arte operā dederit, uolens quilibet ad optimates, uirtuteq; primos quasi generi suo dedecori sit accuset. Est si paternam domum indigno studio maculasse deprehendatur, ab hoc opere uinculis annuis arceatur. Qui si iterum lapsus fuerit, biennium uinciatur. Ac deinceps quoties peccasse deprehenditur, duplo tempore semper detineatur. Altera lex iubet, ut peregrini duntaxat, & aduenæ cauponarias artes sequantur. Tertia lex cauendum monet, ut peregrinus ille uel incolā, aut quā optimus, aut quā minime malus sit. Nec ignorare legum custodes debent, non solum obseruatores illorum se esse, quos ab iniquitate prauitateq; amouere difficile non est, qui bene nati educatiq; sunt: uerumetiam illorum multo magis, qui tales non sunt, & in artibus his uersantur, quibus ad improbitatem facilius impelluntur. Quum uero cauponatio multiplex atq; uaria sit, cum peritis singulorum eius generum custodes legum conueniant: & ut paulo ante de adulteratione huic affini dicebamus, quæ necessaria ciuitati uidebuntur, ei fieri primo constituent. Deinde impendio & emolumento diligenter examinato, quid mediocri cauponi lucrum sit, uideant: & tam impendium quam emolumentum conscribant. Obseruentur autem alia ab ædilibus: alia à rerum uenaliū curatoribus, alia ab agri magistratibus. sic ferme cauponandi artes singulis proderunt, & minime oberunt. Siquis non uideatur pacta seruasse, nisi lex aut decretum prohibeat, aut necessitas & uis illata coegerit, aut inopinatus casus inuitum detinuerit: in alijs non seruati causam pacti tribuum iudices cognoscant: nisi uicini aut arbitri prius reconciliauerint. Vulcano & Palladi opificū genus qui uitam nobis suis artibus instruxerunt, cōsecratum est. Marti uero & Palladi genus eorum qui artificū opera cæteris quibusdam ad tutandū auxiliandumq; paratis conseruant artibus. Nec ab re horum genus his dijs est consecratum. Hi enim omnes regionem populūq; curant. Alij quippe bellicis certaminibus præfunt. Alij stipendiaria opera instrumētāq; efficiunt. Hi profecto deos autores ueriti neminem mendacio decipere debent. Si autem artificū aliquis in tēpore statuto opus per malitiam nō absoluerit, ac deum uitæ datorem cæcitate quadā animi ignoscere sibi tanquā

Prouerbiū;
Arduum ad
uersus duo
pugnare

Opificū dñj

dome-

domesticum suum aliquem arbitratus, ipsum minime uereatur: primū deo ipsi poenas dabit: deinde hac lege reus factus, operis quod in tempore non fecit, mercedem persoluat: ac ab initio rursus in eodem spatio temporis opus gratis efficiat. Sed quod uēditori de rerum uanaliū precio lex consulit, id ipsum opifici quoq; consulit. Caveat ergo ne plurius q̄ æquum est, ipse suum liceatur opus: sed quā simplicissime, & ut dignum est, licitatio fiat. Non enim ignorat opifex quo precio dignum opus suū sit. Nec debet in libera ciuitate artifex arte ipsa quæ aperta res est, & à mēdacio longe remota, rudes decipere. In his igitur iniuriam patienti aduersus facientem iudiciū reddatur. Siquis opifici mercedē secundum pacta non dederit: sed louem ciuitatis tutorem. Mineruamq; huius rei participem neglexerit, & paruo lucro motus, magnam hominū societate pro uirili parte dissoluerit, lex unā cum deorum auxilio ciuitatis unōi patrocinet. Qui pauperis accepti mercedem tempore quo pactus est, non obtulerit, duplū reddat: ac si annus præterierit, quam uis pecuniæ acceptæ mutuo sine usura reddi debeant, hic tamē pro singulis drachmis singulas sextas drachmæ partes mensibus singulis dato. Harum rerum causas tribuum iudices cognoscant. Verum quoniam de opificibus mentionem fecimus, & imperatores ceteriq; bellorum artifices, modo quodā opifices sunt, non alienum est, ut de his quoq; dicamus. Si ergo quispiam horum opus aliquod publicum, siue spōte, seu iussus susceperit, recteq; quod cœpit, absoluerit, iuste huic lex honores qui bellicosis uiris præmia sunt, ita reddet ut laudare nunquā desinat. Sin autem ei qui rem bellicam bene gesserit, nihil redditur: iuste conqueret. Itaq; lex quædam de his cum laude mixta, quæ non cogat quidē, sed consulat multitudinē ciuium, ponatur. Honorentur boni uiri, qui aut fortitudine, aut bellica quadam peritiā, ciuitatem totam seruauerint: & maximi honores illis primo attribuantur, qui bonorum legum conditorū leges præcipue coluerunt. Jam igitur de pactis quæ maxima homines inter se tractāt, præterquā de orbis atq; tutoribus, ferē iam dictū est: de quibus nunc necessario est dicēdum. Horum omnium initium est, eorum quidem qui mortui sunt, ut libuit, testādi cupiditas: eorum uero qui nihil testati sunt, fortuna. Ob id autem necesseario dicendum ō Clinia, dixi, quoniam huius rei difficultatem considerabam, nec enim possibile est absq; ordine id relinquere. Nam multa singuli diuersaq; & inter se ac legibus & uiuentium moribus maioribusq; suis contraria propere testabūtur, si quis statuet, quodcunq; testamentum in fine uitæ conditum fuerit, id omnino fore inuolatum. Stulta enim & abiecta quadam morositate ferē omnes premuntur, quando morituros se iam arbitrantur. CLIN. Quomodo id ais hospes? ATHEN. Difficilis quædam res est, ō Clinia, homo iam moriturus, hisq; uerbis frequentissime utitur, quæ legumlatores terrent atq; fatigant. CLIN. Quomodo istud? ATHEN. Nempe quum uelit suorum omnium esse dominus, hæc solet, & quidem cum ira dicere. CLIN. Quenam? ATHEN. Graue inquit est nimium ō dii, si mea mihi non licebit cuicunq; uolo relinquere: & alijs plura, alijs pauciora, prout erga me boni mali uel liquido inuenti sunt, tum in morbo, tum in senio, tum in alijs fortunis meis sufficienter comprobati. CLIN. An nō recte hospes tibi loqui uidentur? ATHEN. Prisci legumlatores ō Clinia, molles fuisse mihi uidentur, & ad minimum quid humanarū rerum in ferendis legibus respexisse. CLIN. Quonam pacto? ATHEN. Illis morituri hominis uerbis ō optime uir, cōmoti legem illam scripserunt: per quam licet cuiq; utcunq; uelit simpliciter sua disponere. Ego autem & tu in ciuitate tua morituris cōmodius respondebimus. CLIN. Quomodo? ATHEN. O amici, dicemus, ac breui proculdubio morituri, difficile uobis est res uestras atq; etiam uosipfos secundum Delphicum epigrāma cognoscere. Ego qui leges cōdo nec uos uestros esse arbitror: nec rem familiarem hanc omnem esse uestram: sed totius uestri generis præteriti atq; futuri: multoq; magis uniuersæ ciuitatis & genus omne & diuitias esse. Hæc cum ita sint, si quis assentatiunculis in morbo & senio uos aggressus, præter honestū, testamentum condere persuaserit, nunq; id fieri sponte concedam: sed quod ciuitati uniuersæ generiq; conferat considerans, ita leges conscribam, ut singulorū cōmoda minoris q̄ cunctorū, ut par est, æstimē. Vos igitur mites atq; beneuoli nobis ite modo, quō naturæ humanæ uos necessitas uocat. Nobis autem reliqua uestra curæ erunt qui nō alijs magis q̄ alijs rebus studemus: sed omnīū æque pro uiribus curā gerimus. Hæc in proœmio solamina & uiuentium & morientū ō Clinia, sint. Lex autem sit ista: Qui liberos habet, & testamentū con-

scribit

scribit, primo heredem de filiis unum, quem dignum putauerit, constituat. Deinde quæcunq; aliorum adoptandū alijs dederit, cōscribat. Et si filiorum aliquis superest, nulla hæreditate munitus, quem secundum legem in coloniam sperat profecturum, huic liceat patri de alia pecunia quātum uelit legare, paterna sorte semper excepta, & omnibus quæ ad illam pertinent. Quod si plures sint, eis pater quæcunq; ultra sortem sunt, ut uelit, distribuatur. Ac si alicui eorum iam domus est, ei pecunias non tribuat: neq; filia similiter quæ uiro sit desponsata: si desponsata non fuerit, tribuat. Et si filiorum filiarum uel alicui fors aliqua in regione post cōditum testamentū aduenerit, testatoris ipsius hæredi relinquatur. Si autem non filios, sed filias habet, qui testatur cuius filia uelit uirum heredem sibi ac filium fore conscribet. Et si alicuius filius siue naturalis, siue adoptiuus, antequā togam uirilem assumat, decesserit: has etiam fortunas suas testator significet, & quem uelit loco illius melioribus auspicijs filium sibi fore, declaret. Siquis absq; liberis omnino testamentū condit, decimam partem fundi ultra sortem acquisiti leget cuiusq; cui uoluerit. Cætera omnia futuro per adoptionem filio, benigne, sine querela & secundum legem tribuat. Si cui liberi tutoribus indigent: & idem moriens testamento tutores quoscunq; & quotcunq; que uelit constituerit, qui tutandi officium suscipere uelint, ita fiat sicut descripserat. Sin uero uel intestatus naturæ concesserit, uel tutores non conscripserit, qui genere proximi sunt, duo ex parte patris, duoq; ex parte matris, atq; unus ex mortui amicis, tutelam suscipiant. Quos legum custodes indigentibus pupillis statuere debent. Nam quindecim ipsorum cæteris seniores, orphanorū omnium quinquennio curā sic habere uolumus, ut termini pro dignitate singulis annis curent: & exacto quinquennio similiter quindecim alios. atq; id pro uiribus nunquam deficiat. Siquis autem nihil testatus decesserit, filiosq; tutela egentes reliquerit, isdem legibus eis provideatur. Qui uero inopinata fortuna decesserit, filiasq; reliquerit, latori legum ueniam concedat, si ad duo de tribus respiciens, eius filias collocet: ad propinquitatem uidelicet generis, sortemq; seruadam. Tertium autem quod paterni officij est, ut moribus ciuium diligenter consideratis, idoneum & sibi filium, & filia sponsum deligat: id quoniā impossibile consideratu est, prætermittat. Lex igitur pro uiribus, hac de re huiusmodi sit. Siquis ex intestato mortuus filias reliquerit, frater eius ex patre aut ex matre, si absq; sorte sit, mortui filiam, & sortem suscipiat. Quod si frater non extat, eius filius, nisi ætas obstet, accipiat. Tertius sororis filius si nullus illorū extat. Quartus patris frater. Quintus filius eius. Sextus sororis paternæ filius. Et similiter per fratres cōsobrinosq; generis semper propinquitate seruata, si filias reliquit, ita procedatur, ut in eodem genere mares foeminis anteponantur. Conuenientiam uero ætatis ad nuptias & contra, iudex nudos omnino mares, nudas quoq; ad pubem usq; foeminas conspiciens iudicet. At si ad fratrum usq; auorumq; filios, cognatorum penuria sit, quemcunq; ciuium sponte puella cum tutorum consilio deliget, is si uoluerit, eam in uxorem atq; insuper hæreditatem accipiat. Quod si magna in penuria illorum qui urbem habitant, aliquē in coloniam missum puella heredē facere sui patris optauerit: is si ex eodem genere fuerit, hæreditatem secundum legem adeat: sin uero ciuis quidem, sed nō ex genere sit, ducat eam si uoluerit, secundum tutorum puellæq; electionem: & hæreditatem domum reuersus adeat. Siquis absq; liberis omnino, masculis foeminisq; ex intestato decesserit, cætera quidem secundum superiorem legem agantur. Mas uero & foemina ex eodem genere tanquam confortes, desertam domū ingrediantur: quibus fors proprie competat. Prima soror: deinde fratris filia. Sororis filia, tertia, Quarta, paterna soror. Paterni fratris filia quinta. Sexta paternæ sororis filia. Hæ cum illis, ut fas est, qui genere proximi sunt, uitam agent: quemadmodū in superioribus sanximus. Sed ne fugiat nos quā graue sit earum legum imperium, quibus genere propinquam ducere uxorem iubemus. Quippe qui huiusmodi legem fert, minime considerare uidetur, quā plurima impedimenta reperiri posse: quæ faciant, ne quis his præceptis uelit obtemperare. Multi etiam quiduis potius perpeti uolent, quā ducant, nubant uel illi: cuius uel corpus ægrotum, mancum uel sit, uel insanus animus. In his ergo legumlator forte nihil pensi habuisse uidebitur. Et profecto in plerisq; non recte ita uidebitur. Quare tam pro conditore legum quā pro subiectis commune huiusmodi sit exordium. Veniam dare legumlatori hi quibus leges ponuntur, debent: quoniā publicis gubernandis incubens, nunquā poterit priuatis quoq; calamit

calamitatibus simul consulere. Subiectis præterea ignoscendū: si legislatoris ea nonnumquam præcepta complecti nequeant, quæ singularum calamitatum ignarus conscripserit.

CLIN. Quid igitur hospes hac in re agere decet? ATHEN. Arbitri, ô Clinia, qui legibus his ciues conciliant eligendi sunt.

CLIN. Quomodo id dicis? ATHEN. Nonnunquã diues aliquis iuuenis, delicijs deditus, et ad maiores nuptias inhiãs, patruï auunculiue filiã aspernatur. Nonnunquã calamitate maxima puellæ seu corporis, siue animi coactus legi illi non obtēperat, qua ad infana cõnubia inuitus trahitur: quibus implicitus uiuere nolle. Quare nobis hæc lex de istis sanciat. Si qui testamenti aut nuptiarũ aliorumq; gratia de legibus querantur, asserantq; legislatorem si uiueret, minime impulsurũ hanc ducere, uel huic nubere, & propinquus aliquis seu tutor legislatorem affirmet orphanis tutandis conciliandisq; tanquã arbitros & parentes quindecim de legũ custodibus reliquisse, ad hos ipsos litigantes confugiant: eorumq; iudicijs pareant. Quod si alicui maiora legũ custodes urgere uideantur, rem ad electissimum iudicium deferat, expetaraq; sententiam, & qui dånatus est, infamia notetur: quod pecuniarũ multarum multa apud eum qui sapit longe maius supplicium est. Sequitur post hæc quasi secunda quædam orphanorum procreatio. Est autem post primam educatio disciplinaq; de qua dictum est: post secundã uero operã dare debemus, ut priuati parentibus quã minime miserabili calamitate premantur. Legum ergo custodes quasi alteros istorum parentes, primis non peiores constituimus, & per singulos annos quasi suis prouidere iubemus. Sed in primis de orphanorũ educatione tã pro legum custodibus q; pro tutoribus ita exordiamur. Opportune uidemur in superioribus narrasse defunctorum animas uim quãdam habere, qua de rebus humanis curam habent. Id uerum quidem, sed longa oratione approbatur. Quamobrem et alijs tritis antiquisq; de hac re sermonibus, & legumlatoribus sic se habere ista sancientibus credere debent: nisi omnino demētes sint. Cum uero hæc ita natura sint, primũ deos maxime superos timeant, qui de puerorum desolatione procurat: deinde etiã mortuorum manes, quibus natura inest, ut præcipua illorũ cura teneantur, qui ab eis geniti sunt, adeo ut honorantibus eos propitijs, contemnentibus infensi sint. Præterea seniorũ uiuentium animos, qui maximis in ciuitate felici funguntur honoribus. Quos filij nepotesq; dũ colunt, iucundissime uiuunt. Hi acute hæc audiunt: & acute perspiciunt: eisq; qui iuste orphanos tractant, beneuoli sunt: Illis autem maxime indignantur: qui contumelijs parētibus orbos afficiunt. Orphanos quippe maximum sacratissimũq; depositum putant. His omnibus tutor & magistratus cõmonitus, mentem si quam habet, ad hæc rem adhibebit: ac de disciplina educationeq; orphanorum ita prouidebit pro uiribus: ut sibi & suis prouidere uideatur. Quicumq; hoc ante legem exordio persuasus ab omni in orphanos contumelia se cõtinebit, iram legum effugiet. At qui præfationem hanc aspernatus, aliquẽ patre aut matre priuatum iniurijs afficit, damnum duplum restituat, ac si quem parentes ambos habentem læserit. Sed leges quæ sequuntur, tutoribus prout erga orphanos se gerant, magistratibus prout de cura tutorum inquirant, cõscribimus. Si ergo educationis liberorum ipsi propria & distincta quædam haberent exēpla: ac ipsos educãtes, de rebus suis aliter prouiderent, legesq; de istis mediocriter distinctas haberent: nõ absq; causa tutoris leges, quoniam multũ ab illis differrent, seorsum ederemus: alijs studijs orphanorũ uitam, alijs non orphanorum munientes. Nunc uero ad hæc uniuersa, orbitas eiusq; cura non multum differt, quantũ ad leges attinet, à gubernatione paterna. sed honore, cõtemptu, cura exæquari minime solet. Quapropter lex consolando minandoq; orphanorũ curã studet. Neq; ab re fuerit, si hunc in modum minemur. Qui fœminã marem uel tutatur & qui de legum custodibus tutorem obseruare constitutus est, non minus orphanos q; si genuisset eos, diligit. neq; res illorum peius q; suas gubernet, immo etiam affectu animi melius. Vnam uero hanc legem semper in anima habentes tutelam peragant. Siquis huic legi derogauerit, tutor quidem à magistratu condemnetur. Magistratus autem ad electorum iudicium à tutore uocatus, duplo damno afficiatur. Id damnum sentētia iudicũ æstimetur. Quod si tutor negligere, aut malitiose agere propinquus aut ceterorũ ciuium alicui uidebitur in idem iudicũ adductus, quadruplum damni restituat: cuius pars altera puero accusatori altera deferatur. Postq; uero ad pubertatem orphanus uenit, si male secum egisse tutorem duxerit, ad quinquenniũ usq; ab exacta tutela in tutore sibi agere liceat.

ceat. Et si tutor quispiam condemnabitur, quid pati daréuè debeat, à iudicibus decernat. Si magistratum aliquis per negligentiam obfuisse orphano uideatur: quid ipsi restituendum sit, iudices statuunt. Sin uero etiam per iniuriam, non solum damnum restituat, uerum etiam magistratu legis custodum priuetur: & alius pro eo ciuitati regionique à populo confestim creetur. Solent patrum aduersus filios querelæ fieri, filiorum quoque in parentes, maiores quam deceat: quarum causa patres scribi oportere à legislatore forte putent, liceat sibi si uelint publico præconio filium abdicare, ne amplius secundum legem filius sit: & filijs parentes morbis uel senio turpiter affectos liceat amentia accusare. Hæc omnia ubi pessimi omnino mores hominum sunt, accidere solent. Nam si dimidium solum, esset malum, ut si parentes mali uel filij solum essent, tam grauium inimicitiarum calamitates non euenirent. Profecto in alia quauis republica abdicatus filius, non necessario ciuitate priuatur. In ea uero quæ his legibus gubernabitur, aliò abire patre priuatum necesse est. Quippe cum ad quadraginta & quinquies mille domos nulla possit accedere. Quapropter oportet filium iure abdicandum non à patre solo, sed à genere uniuerso depelli. Itaque in rebus huiusmodi tali quadam lege agendum. Quando aliquis infelici indignatione commotus, siue iure seu iniuria irascatur, quem genuit educauitque à cognatione sua cupit reijcere, non liceat leuiter subitoque id facere: sed primum genere sibi propinquos usque ad patruales, propinquos item filio ex parte matris conuocet. Apud quos accuset filium, ostendatque dignum esse qui à propinquis suis omnibus depellatur. Deinde filio quoque causam suam dicendi potestatem concedat: quod uidelicet talis non sit, ut reijci debeat. Postremo suffragia præter parentes & filium ipsum propinqui omnes tam uiri quam mulieres conferant, nisi ætas impedimento sit. Et si plura quam dimidia partis suffragia patri suffragantur, liceat ei filium abdicare: aliter minime. Siquis autem ciuium, abdicatum adoptare uoluerit, nulla id lege uetetur. Iuuenum enim mores sæpe indies uarièque mutantur. Ac si nemo citra decennium, reiectum filium coniungere sibi adoptione uoluerit, curatores prolis suæ pra modum aduictæ, quam constituimus transmissis colonijs amputari, de his quoque prouideant, ut eiusdem coloniæ participes congrue fiant. Siquis morbo, aut senio, aut morum acerbitate, aut his omnibus magis quam alij exagitatus in dementiam incidat, lateatque id omnes præter domesticos: ille uero tanquam dominus rem familiarem dissipet: & filius dementiæ patrem accusare formidet: lex ita fieri iubeat. primo quidem filius ad seniores legum custodes profectus calamitatem patris enarret, qui re satis inspecta, accusandus necne pater sit, consulant. dein si accusandum decreuerint, testes simul & adiutores sint accusanti. Et si pater damnabitur: nec minimum quidem de rebus suis in posterum disponere queat: nec tanquam paterfamilias amplius, sed quasi filius ac puer domum habitet. Si uir & uxor propter morum acerbitem inuicem non conueniant, decem uiri de legum custodibus qui medijs sint, & decem mulieres de curatricibus connubiorum prouideant. Quorum sententia si ita conciliati fuerint, ualida & stabilis habeatur. Sin autem illorum animi uehementius etiam iracundia fluctuent, facto diuortio, illos pro uiribus quarant, qui utrisque conueniant. Videntur autem in eiusmodi hominibus acerbiores natura mores inesse. Quare maturiora mitioraque ingenia istis accommodanda sunt: & quicumque sine filijs sunt, aut paucos procreauerunt, dissentiantque, procreandorum liberorum causa coniugium rursus querere cõpellendi. Quod si filios non paucos habent, atque dissentiant, senectutis mutuo curandæ gratia diuortio facto, aliud coniugium ineant. Si mulier liberis maribus fœminisque relictis mortua est, lex uirum non cogat quidem, sed persuadeat, filios suos educare adducta nouerca: at si defuncta uxor filios non reliquerit, duci alteram cogat, ex qua tum familia suæ, tum ciuitati quantum satis sit, sobolem procreet. Si uir sufficientes reliquit filios, mater ipsos uidua educato. Quod si iunior esse uideatur, quam ut sana sine uiro uiuere possit, propinqui eius cum mulieribus connubiorum curatricibus consilio habito, quod sibi illisque uidebitur, id exequantur. Si uero liberis egeant, liberorum quoque gratia ducant nubantue. Liberorum autem sufficiens numerus, mas & fœmina secundum legem. Quoties utrinque conceditur, natos pueros eorum filios esse qui sibi eos uendicant, sed res iudicio eget, utrum parentum potius sequi natus debeat, sic agatur. Serua si seruo

FF aut

Quando & quò filius accusabit patrem

De diuortio

aut libero aut liberto coniuncta peperit, serua domino natus detur: sin ex seruo libera peperit, serui dominus, nati similiter dominus esto. Quod si quispiam ex serua sua natum susceperit, aut quæpiam ex seruo peperit proprio, idq; pateat, natum quidem ex serua & libero mulieres in aliam regionem cum patre simul emittant. Natum uero ex libera & seruo legum custodes unà cum matre extra fines expellant. Parentes negligere, nec deus, nec homo mentis compos alicui unquam cõsulet. Sed quod de cultu deorum ignorare non oportet, id recte dictum ad honorandos parentes proœmum erit. Leges de dijs antiquæ apud omnes dupliciter positæ sunt. Nempe alios deorum cernentes, eos ipsos quos cernimus, colimus. Alios uero non uidemus quidem, sed eorum imagines fabricamus, easq; licet inanimes dum honoramus deos ipsos uiuentes existimamus ob id maxime nobis gratos & propitios fore. Cuius ergo pater, aut mater, uel horum parentes senio confecti quasi thesaurus quidam domi iacent: is putet nunquam aliud sibi tale simulachrum magisq; efficax domui suæ affuturum: si recte, ut decet, ab eo colitur.

CLIN. Quisnam rectus colendi modus? ATHEN. Dicam. Digna enim ò amici hæc audietu sunt. CLIN. Age igitur dic. ATHEN. Oedipus contemptus à filijs ea illis imprecatus est, quæ exaudita effectaq; à dijs apud omnes feruntur. Amyntora quoq; Phœnici filio iratum, illi maledixisse ferunt: & Hippolyto Thesea; plurimosq; alios alijs. Quibus aperitissimum factum est, à dijs preces parentum aduersus filios exaudiri. Nihil enim imprecatione parentis non iniuria perniciosius filio. Nemo uero cum pater aut mater ab eo contemnitur, tunc solum à deo putet orationes eorum secundum naturam exaudiri: sed cum etiam honoratur: ac ideo cum latiores bona liberis à dijs petunt, exaudiri eos similiter existimare debemus, atque ideo nobis æqua inde distribuui. Nam aliter in bonis distribuendis iusti non essent: quod longe à dijs abesse necesse est. CLIN. Certe.

ATHEN. Quapropter existimandum est, ut paulo ante diximus, nullum apud deos magis honorandum simulacrum habere nos posse quàm patres & auos senio confectos matresq; similiter. Quibus honoratis deus gaudet, alioquin eos minime exaudiret. Mirabilis enim parētum simulacrum nobis quàm inanimes quæque imagines uideri debet. Nam quæ animam habent, quando coluntur à nobis, pro nobis orant fauent que quotidie, quando despiciuntur, contra, quæ uero anima carent, neutrum horum faciunt. Quocirca qui erga parentes & auos ceterosq; huiusmodi recte se gerit, is ad deos sibi cõciliandos simulacrorum omnium optima possidet. CLIN. Præclare dixisti. ATHEN. Omnes igitur non insani uerentur coluntq; parentum orationes, non ignorantes multis sæpe profuisse ob fuisseq;. Cum hæc ita natura constituta sint: probis quidem uiris seniores parentes pro magno quæstu habentur, si ad senium usq; peruenerint. sin uero iuniores decesserint, ualde desiderantur, Improbis autem contra ualde terribiles sunt. Quapropter quilibet rationibus his inductus, parentes suos secundum legem honoret. Siquis uero surdus ad hæc exordia sit, hanc legē recte statutā audiat. Si quis in hac ciuitate minus quàm decet parentes colat, nec magis eos quàm filios nepotesq; & seipsum diligit, præcæteris eorum uoluntati in omnibus obsequens, qui ita negligitur per se uel per alium ad tres de legum custodibus seniores rem deferat: & ad tres similiter de connubiorū procuratoribus: qui in re inuestigata, in eos qui iniuriā intulerunt, animaduertant. In uiros quidem si trigessimum annum non exceßerint, & in mulieres si quadragesimum, uinculis atque uerberibus. Si autem prouectiores ætate quàm diximus sint: neq; desinant parentes negligere: imò eos etiam affligant, ad iudicium ire compellantur. Iudicēt autem ciues qui ætate cæteros omnes maxime antecedunt: & condemnatus soluat patiatu ue, quod à iudicio statuet: ita ut nihil prætermittatur, quod dare hominū aliquis patiuē possit. Siquis uero cum afflictus sit, deferre nō potest, quicūq; liber audierit, magistratibus nunciet: aut improbus habeat, & à uolente quolibet damni illati accusetur. Si aut seruus detulerit, liber esto. Quod si affligentis uel afflicti seruus sit, in libertatē à magistratibus uendat cetur: sin autē alicuius alterius ciuis seruus fuerit, precium domino publice persoluatur. Curæ uero magistratibus sit, ne quis ei qui detulerit, noceat. Quæ ueneno alijs ab alio fiunt, letalia quidem diuisa sunt. Cætera uero siue potu, siue cibo, siue inunctione sponte & consilio peragant, nondū distinximus. Bipertito enim generi humano uenena officiant. Primo enim, ut modo diximus, corporibus corpora secundum naturam leduntur: deinde

deinde magicis ueneficijs & cantibus nodisq; quibusdam persuadetur, ijs quidem qui officere student, posse id assequi: ijs uero facile admodum ab illis ueneficio laedi posse. Hæc uero cæteraque huiusmodi quo pacto natura se habeant, nec facile sciri possunt: nec si quis sciat, alijs persuaderi. Sed animis hominum circa hæc ægre suspiciosæque inter se affectis, haud admodum dignum est conari persuadere: ut si cerea simulacra siue in ianuis siue in triuis siue in monumentis parentum uiderint, hæc omnino despiciant, cum certam de his opinionem nullam habeant. Quare bipertito legem de ueneficio partientes, primum hortamur, monemus atque consulimus, ne talia faciant: ne multos quasi pueros terreat: nec legumlatorem & iudicem cogant huiusmodi hominum timori mæderi. Quippe qui ueneno nocere nititur, si corporibus id illaturus est, nisi medicinæ peritus sit, quid agat, ignorat. Similiter qui magicis cantibus id tentat: nisi aruspex, monstrorumq; interpret sit. Sed iam lex ista de uenenis huiusmodi fanciatur. Qui non ad mortem hominis, sed pecorum aut examinum, ueneno utitur, siue etiam ut aliter quam morte bestijs noceat, si medicus sit, & ueneficij reus fuerit iudicatus, morte supplicium luat. Si uero medicinæ ignarus, iudicium quid pati dare uel ipsum oportet, constituat. Quando uero quis nodis, inductionibus, cantibus, similibusque ueneficijs ad nocendum paratus deprehensus est, si aruspex aut prodigiorum interpret sit, occidatur, Sin uero non fuerit, iudicium de ipso similiter quid dare patiuere debeat, statuatur: Qui clam aut uero nocuit, magna reddat, si in magnis nocuit: minora, si in minoribus: & in omnibus tantum reddat, ut damnum exæquetur. Præterea in singulis iniurijs ut penitus moderatior fiat, multa afficiatur: leuiore quidem, si propter iuuentutis imprudentiam, aliena malitia fuit impulsus: grauiore autem si dementia sua, aut immoderatis uoluptatibus & doloribus aut timore, aut inuidia, aut iracundia insanabili. Pœnis uero maligni uexantur, non quia peccauerunt, nam quod factum est, infectum esse non potest: sed ut posthac & peccatores ipsi, & qui puniri iniquitates uiderunt, iniustitiam oderint, aut saltim minus in simili uitio peccent. Quorum omnium gratia oportet ut ad hæc leges respiciant, & boni sagittarij similes ad hoc signum tendant, punitionis magnitudinem in singulis, & quod dignum est, considerantes. Id ipsum iudicem legumlatoris ministrum facere decet: cum à lege sibi committitur, ut ipse statuatur, quid dari patiuere damnatum oporteat. Qui sanè non aliter quod reliquum est, superiora imitatus exequi debet, quam pictor ita pingere ut exemplaria diligenter sequatur. Quod nobis o Clinia Megilleq; faciendum quam pulcherrime atq; optime censeo: & pœnas tam eorum quæ furto & clam, quam eorum quæ ui aguntur, quales esse oporteat, dicendum, prout dij nobis deorumq; filij leges ponere concedunt. Nemo furiosus palam in urbe cernatur: sed furiosum propinqui domi quomodo cunque possunt custodiant. Quod nisi fecerint, mulctentur: qui maximi census sunt, drachmis centum, siue seruum seu liberum minus diligenter custodiant. Qui secundi, quatuor de quinque minis partibus: qui tertij tribus, & duabus qui quarti. Multis autem modis homines furore aguntur. Alij morbo, ut hi de quibus modo diximus. Alij per iracundiam prauæ naturæ uitiosamq; educationem: qui paruis inimicitijs moti altius inclamant: & turpiter inter se conuiciantur. Nihil uero tale in ciuitate bonis legibus instituta, fieri decet. De conuicio igitur hæc una omnibus lex ponatur. Nemo alicui conuicietur. Sed quicumq; cum alio de re quapiam ambigit, discat potius doceatq; tam ambigentem quam præsentem, ita ut omni conuicio profusus abstineat. Cum enim sibi inuicem uerbis turpibus maledicunt, muliebres habentur: & in primis ex uerbis, quæ certe leuissima res est, odia grauissima & inimicitia sæpe nascuntur. Profecto qui iræ rei penitus ingrata morem gerit, ipsamq; quasi alimentis quibusdam noxijs explet: is quantum per disciplinam antea exultus fuerat, tantum exacerbatus postea iracundam animæ partem, efferatusq; difficilem sibi uiuendi reddit rationem, & hanc amarā ab ira gratiam suscipit. Ex his penè omnes ad id deuenire solent, ut ridiculum aliquid in aduersarium dicant: qua in re quicumq; se assuefacit, aut bonos mores penitus, aut magnanimitatem maxima ex parte amittit. Quamobrem nemo in templo obiurgationibus his unquam utatur: nec ubi publica sacrificia uel certamina peraguntur: nec in rerum uenaliū foro, nec in iudicio, ut alio quouis cœtu communi. Eum uero qui in hoc deliquerit, magistratus harum rerum præsens libere puniat, quod si non fecerit, quasi legum proditor, præceptorumq; legislatoris

Cur pœnis
maligni ue
xentur

Spretor nunquam ad publici cuiusquã muneris certamẽ quasi de uirtute certaturus ascen-
 dat. Siquis autem alijs in locis maledicto uel prouocando uel respondendo utatur, qui-
 cunq; senior præsens fuerit, pro legum defensione hunc uerberet: & eos qui ira alieno
 malo concitati sunt, comprimat. Alioquin ut prædiximus, puniatur. Neminem præterea
 in his conuicijs dicacitatibusq; uersari arbitramur, qui non saepe ridiculose aliquid oblo-
 quatur. Atq; hoc ipsum est, quod damnamus: quando cum ira sit. Quid porro? comico-
 rum ne satyrorumq; sales & ridiculosa conuicia quibus aduersus ciues utuntur, si absque
 ira sic mordeant, admittemus? An id bifariam distinguemus, in iocosam & seriam oratio-
 nem: Et ioco quidem uti liceat sic, ut ridiculum absque ira dicatur: Concitato uero per-
 iram animo, nemini, ut ante diximus, tale quid dicere liceat? Hoc igitur nullo modo ad-
 mittendum. Cui uero liceat, & cui non, lege iam declarandum. Poetæ comico uel iambi-
 cæ musicæ uel melodix auctori nec uerbo nec imagine nec persona cuiquam ciuium de-
 trahere liceat, siue id ira siue absque ira faciat. Et eum qui contra fecerit, qui dandis præ-
 mijs præsumit, eodem in die exterminent: aliter tribus minis mulctentur, deo in cuius ho-
 norem certatum fuerat, consecrandis. Cæteris uero de quibus supra diximus, sine ira &
 cum ioco ridiculum aliquid dicere liceat: serio autem & cum ira nequaquam. Cuius rei
 cognitio, communis iuuenum disciplinæ curatoribus committatur. Et quod probauerit, pro-
 ferre in medium licet: quod autem reprobauerit, hoc neque ipse ulli unquam ostendat,
 neque alium siue seruum siue liberum doceat. Si contra fecerit, prauus legumq; contem-
 ptor habeatur. Miserabilis autem, id est misericordia dignus existimandus est: non qui fa-
 me uel re alia huiusmodi premitur: sed qui cum temperans sit, & uirtute alia uel parte uir-
 tutis sit præditus, calamitate tamen ad hæc aliqua fortè uexatur. Quare mirum profe-
 cto erit, si uir talis usque adeo neglectus fuerit: ut siue liber seu seruus in ciuitate mode-
 rate gubernata in extremam paupertatem deueniat. Idcirco non iniuria legislator talem
 de hac re legem tuto ponere potest. Nullus in ciuitate nostra mendicus sit. Quicumq; ue-
 ro id tentauerit: uictumq; inexplebilibus precibus colligere cœperit, à rerum uenali-
 um curatoribus è foro pellatur, ab ædili magistratu ex urbe eijciatur, ex tota deniq; regione
 ab agri magistratu exterminetur, ut ab eiusmodi animali omnino uniuersa regio munda
 sit. Si seruus uel serua alienæ rei offecerit siue imperitia, seu immoderato aliquo usu id fe-
 cerit, nec qui damnũ passus est, causam præbuerit, dominus eius aut satisfaciat, aut seruũ
 seruam uel illi qui damnũ passus est tradat. Quod si cõmuni quadam nocentis patientisq;
 astutia, ut seruus sibi auferatur, serui dominus factum contendat, de malitiæ crimine agat
 aduersus eum qui de seruo conqueritur. Et si conuicerit, præcium serui à iudicio cõstitui-
 tum à damnato duplicatũ accipiat. Sin aut conuictus fuerit, & damnũ restituat, & seruum
 insuper tradat. Si iumentũ, aut equus, aut canis, aut domesticũ aliud animal proximi rem
 attriuerit, animalis dominus similiter damnũ restituat. Si quis sponte testimonium fer-
 re noluerit, citetur ab indigente citatusq; tempore idoneo adsit: & testimoniũ prout sci-
 uerit, afferat. Sin nescire dixerit, iureiurando tribus dijs, Ioue, Apolline, Themide nomi-
 natis, nescire se affirmet ac abeat. Qui ad ferendum testimoniũ citatus, non uenerit, dam-
 num ei qui citauit secundum legem deponat. Si iudex aliquis in testimoniũ citatus fuerit:
 testimonio allato, nullam in eadem causa sententiã ferat. Mulieri libera si quadraginta
 annos excesserit tam ad testandũ q; ad dicendũ interesse iudicio liceat, imò uero & agen-
 dum, si sub uiro non sit. Viuente uero marito testimoniũ perhibere solũmodo liceat. Ser-
 uo autem & seruæ & pueris de homicidio solum dicere testariq; liceat: si idoneum fide-
 iussorem dederint se usq; ad latam sententiã permansuros: si forte falsi testimoniũ fuerint
 accusati. Si quis falsi testimoniũ agere uoluerit, quod & in toto & in parte testimoniũ & u-
 trisq; aduersarijs licet: anteq; sententiã iudices ferant, falsos fuisse testes obijciat. Falsi ue-
 ro testimoniũ criminationes ab utrisq; illatas magistratus ipsi cõscriptas seruent, & ad iu-
 diciũ postea de falso testimonio referant. Si quis falso testimonium bis dixisse inuenia-
 tur, à nulla lege tertio testari cogat. Si uero ter, nullo modo postea testimoniũ ipsi dicere
 liceat: Quod si ter in falsitate deprehensus, testari ulterius ausus fuerit, à uolente quolibet ad
 magistratũ deferat & à magistratu tradatur iudicio: & si conuictus fuerit, moriat. Quan-
 do in lite, falsa testimonia intercesserint, per quæ aduersarium superasse uideri quis potue-
 rit, si

rit, si plures quàm medietas testium condemnati fuerint, iudicium secundum illa nullum procedat. Disceptare uero conuenit: utrum secundum illa testimonia quicquam iudicatum sit, necne: ut quomodo cunque iudicatum fuerit, hoc pacto iustum lis finem consequatur. Verum quum multa in uita hominum bona sunt, pluribus eorum quasi quædam diræ calamitates insident, quæ maculant illa atq; coinquinant. Iudicialis autem disceptatio iudiciumq; cur homini bonum nō est, quod humana omnia mansuefecit. Atqui cum disceptatio talis, bonum sit, cur & adesse in lite alicui, & causæ iustæ fauere, bonum non sit. Hæc quum ita sint, peruersa calumnia bonum artis subit nomen: quæ artificium inuenisse in litibus asserit, quo agenda & dicenda, siue honesta, siue turpis sit causa, superare facile quis possit: uictoresq; facere, quibus ipsa rationibus suis fauet, si pro artis ipsius beneficio pecunia dabitur. Hæc siue ars, siue artis experts exercitatio quædam sit, danda opera est ne in nostra ciuitate aditum habeat, sed legum uerita conditorem, nihil aduersus leges proferat: & aliò profecta uires suas ostendat. Si quis uero non pareat, hac lege deterreatur. Siquis iustitiæ uires in animis iudicum in contrarium uertere conatur, ac præter opportunitatem multa litigia mouet, aut mouentibus adest: agat in eum quicumque uoluerit, male agendi, aut iniuste defendendi crimine, iudiciumq; huiusmodi apud electos iudices agitetur. Et si damnatus fuerit, discutiatur utrum avaritia an ambitiosa quædam contentione id fecerit. Ac si contentione, certum ipsi iudices tempus præscribant, in quo neque pro se, neque pro alio ullam agat dicat ue causam. Sin autem avaritia, peregrinus quidem à regione, nunquam rediturus abito, & si redierit, moriturus. Ciuis autem si avaritia fecisse id deprehendatur, quoniam pecuniam tanti fecerit, omnino moriatur. Quòd si ambitiosa contentione bis tale quid fecisse iudicatus fuerit, id ipsum supplicium subeat.

Aduersus
rabulas &
corruptos
auaritia cau-
sidicos

ARGUMENTVM MARSILII FICINI IN DIALOGO
gum duodecimum De legibus.

PLATO diuinus in omnibus legum dialogis, diuini operis similitudine, ideoq; numero duodenario delectatus, nimirum duodecimum dialogum ita communem legum arcam esse uoluit, quemadmodum duodecimus mundi circulus commune stellarum est firmamentum. Et quemadmodum si quis circum duodecimum penetrauerit, perfectionem felicitatemq; anime statim inueniet, immo etiam consequetur: sic Plato ultra librum duodecimum progressurus, non tam leges quàm beatam anime perfectionem legibus acquisitam in Epinomide demonstrabit. In superioribus quidem libris leges partim ad officia publica, partim ad priuata negocia pertinent, partim ad urbana, partim ad externa, siue in pace, siue in bello. In duodecimo uero, omnes quodammodo congregantur ad omnia pertinentes, non leges inquam singule, sed nonnullæ ex quolibet genere singularum. Additur legibus id quod maximum est, ratio uidelicet & conseruatricis legum & emendatrix. Additur magistratibus id quoque quod maximum: ratio uidelicet repetundarum referendarumq; rationum, non aliter publicis magistratuum officijs præposita, quàm priuatis actionibus animorum, conscientie ipsius examen. Hoc uique examine tum priuato omnis animorum salus, tum publico ciuitatis salus uniuersa consistit. Atque id est compendiarium duodecimi argumentum. At quoniam mox in principio, & in sequentibus, & sæpe in antecedentibus deorum commemorat filios, atq; tum deos alios aliorum, tum homines deorum filios nuncupat, meminisse oportet duobus modis apud Platonem deos deorum filios esse, duobus quoque modis homines filios esse deorum. Primo quidem, ut Timæus docet, omnes spherarum mundi rectores, siue ipsi spherarum animi, siue demones citra spheras, siue intellectus angelici ultra spheras, filij sunt omnipotentis Dei, tanquam uoluntate ipsius benefica procreati. Deinde in quolibet horum trium genere, inferiores superiorum filij ideo nuncupantur, quia à superioribus continue radios formasq; suscipientes, quodammodo inde formantur, & illis quasi patribus obsequi dare uidentur. Homines similiter geniti dicuntur à superis, uel quoniam ab initio rerum è terra uisceribus superiorum simento in lucem editi fuerint: uel quoniam nonnulli quotidie superiorum inspiratione uehementer afflati, mox ex humana solitaq; affectione, in diuinum quendam uitæ statum quasi renati diuinitus transferuntur. Quo quidem in gradu & pios philosophos, & philosophicos principes septennero collocat. Quod autem statim in principio libri Iouem Mercuriumq; legatis nuncijsq; præponit, intelligendum est primo quidem, & per Iouem, deum architectum mundi, & per Mercurium, omnem numerum angelorum: deinde per Iouem rursus planetam secundum imperatorum legumq; significatorem, per Mercurium uero planetam alium interpretationis expeditionisq; omnis significatorem. Significatores dico planetas. Quoniã ut testatur Timæus, & Plotinus disputat, pla-